

III məqalə

Lider açıq oynayır... lider arxasınca aparır.

Teodor Ruz elt

Liderin şəxsiyyəti və mürəkkəb geosiyasət

2003-cü ildən başlayaraq Cənubi Qafqazı ciddi geosiyasi çalxalanmalarla qorumaq strategiyasını Azərbaycanın həyata keçirməsi siyasi proqnozlaşdırma baxımından tarixi bir qənaət idi. Burada siyasi proqnozlaşdırmanın üç aspekti – liderin şəxsi potensialı, ölkənin real vəziyyəti və qlobal geosiyasətin dinamikası bir-biri ilə harmoniya təşkil etməli idi.

Ötən 21 il ərzində regionu geosiyasi tarazlıqdan çıxarmaq cəhdləri dəfələrlə oldu. Onun mütəmadi təkrar olunan əlaməti Ermənistanın Azərbaycan sərhədlərində tərribatlar törətməsi idi. Ermənilər və onların havadarları bu yolla iki şeyə nail olmaq arzusunda idilər. Birincisi, Azərbaycanı daim təzyiqləndirən saxlamağın fonunda danışıqları qeyri-müəyyən vaxta qədər uzatmaq. İkincisi, rəsmi Bakını müstəqil siyasətindən çəkəndirmək və ağır şərtlərlə müqavilə imzalatmağa məcbur etmək. Həmin dövrdə tez-tez erməni siyasətçilərinin və onların havadarlarının leksikonunda "Azərbaycanı sülhə məcbur etmək" kimi ifadə təsadüfən işlədilmirdi.

Azərbaycan 2016-cı il məlum qısa müddətli Aprel savaşına qədər çoxistiqamətli siyasəti ilə bu kimi cəhdlərin

qarşısını məharətlə aldı. Gürcüstana olan təcavüzün də böyüyüb regional xosa çevrilməsini Bakı özünün konstruktiv enerji və humanitar xarici siyasəti ilə əngəllədi. İndi ekspertlər sırasında Qərbin Gürcüstani müdafiə etdiyi haqqında fikir söyləyənlər az deyil. Burada, təbii ki, həqiqət vardır. Ancaq iki məqam unudulmamalıdır. Birinci məqam ondan ibarətdir ki, 2020-ci il II Qarabağ savaşı da göstərdi ki, Qərb davranışlarında heç də səmimi deyildir və öncə öz maraqlarını düşünür.

Əgər Qərb Gürcüstana qarşı səmimi olsaydı, M.Saakaşvilinin, ümumiyyətlə, Rusiyaya qarşı müharibəyə başlamasına imkan verməzdi, qarşısını alardı. Bunun əvəzində Gürcüstan ərazi bütövlüyünü bərpa etmək adı ilə tərribata çəkildi. Moskvanın sərt və sürətli əks-tədbirindən sonra isə Qərb başqa cür davranmağa başladı. Ona görə də diplomatik fəallığına baxmayaraq, Qərb Cənubi Qafqazda geosiyasi sabitliyə ciddi töhfə vermədi.

Bu prosədə əsas rol Azərbaycan oynadı. Necə? Hər şeydən öncə, Azərbaycan Gürcüstani müdafiə etdi, lakin Rusiyaya qarşı çıxmadı. Azərbaycan siyasi-diplomatik fəallığı ilə Cənubi Qafqazdakı enerji layihələrinin zərər görməsinə imkan vermədi. Hər hansı kiçik bəhanə ilə Moskva həmin marşrutları asanlıqla vura bilərdi. Onların vurulması isə sözün həqiqi mənasında, regionun geosiyasi xosa sürüklənməsinin başlanğıcı olacaqdı. Bunun qarşısını Azərbaycanın siyasəti aldı.

İkinci məqam ondan ibarətdir ki,

Azərbaycan Gürcüstani bir an belə tək buraxmadı. Enerji strategiyasında Gürcüstanın yeri və rolunu daha da artırdı. Bu da beynəlxalq səviyyədə Tbilisinin həm ayaqda qalmasına, yəni siyasi səhnədə passiv mövqeyə atılmamasına, həm də təhlükəsizliyin təminində Gürcüstan faktorunun real qiymətini onun qərblə dostlarının bilməsinə əlavə imkan yaratdı. Konkret desək, Azərbaycanın enerji siyasəti Gürcüstani beynəlxalq aləmin gözündə regional təhlükəsizliyi məsələsində əsas faktorlardan biri statusuna yenidən yüksəltdi. Bu, Azərbaycanın real mövqeyi baxımından regional miqyasda dərin siyasi diaqnozun və düzgün strateji proqnozlaşdırmanın nəticəsi idi. Çünki Bakı Gürcüstanın geo-

qlobal. Yeni enerji təşəbbüsləri təməldə milli maraqlara cavab verirdi, regional miqyasda "qazan-qazan" prinsipinə tam uyğun idi və qlobal miqyasda birbaşa Avropanın enerji təhlükəsizliyi ilə Avropa İttifaqı dövlətlərinin milli təhlükəsizliyi arasında sıx bağlantı yaradırdı. Bütün bunların nəticəsi kimi, rəsmi Brüssel müxtəlif rəsmi səviyyələrdə burmənəli bəyan etdi: "Azərbaycan Avropanın etibarlı enerji tərəfdaşdır!"

İkinci, 2016-cı ilin aprelində Azərbaycanın erməni tərribatlarına cavab olaraq qısamüddətli hərbi əməliyyat aparması dumanlı başları ayıldı. Azərbaycan Lələtəpəni azad etməklə göstərdi ki, o, həm dövlət, həm də ordu timsalında ciddi surətdə dəyişmişdir. Ölkə iqtisadi, so-

rürlər. Səbəbi ondan ibarətdir ki, müasir geosiyasi dinamika olduqca sürətli və riskli dəyişikliklərlə xarakterizə olunur. Hər hansı təhlil və proqnoz faktiki olaraq qısa müddət üçün keçərlidir. Bundan başqa, müxtəlif istiqamətlərdən fərqli və gözlənilməz təsirlər istisna edilmir.

Bu cür sürətli və dəyişkən dinamikanı adekvat olaraq nəzəri qiymətləndirmək mümkün deyilsə, onu yalnız liderin şəxsi qabiliyyətləri kompensasiya edə bilər. Onun yolu isə danışıqlar masasında, müzakirələrdə və hətta mübahisələrdə liderin fəallığından keçir.

Kifayət qədər savadlı, yüksək diplomatik keyfiyyətlərə malik, uzaqgörən, məntiqli və inamlı lider lazımdır ki, qarşı tərəflə müzakirələrdə həm siyasi ritori-

Postmüharibə dövründə liderlik

siyasi qiymətini yüksəltməklə, bütövlükdə, regionun əhəmiyyətini təmin etmiş oldu. Azərbaycan üçün bu gedişat ərazi bütövlüyünü bərpa etmək kontekstində vacib geosiyasi məqam idi.

Bununla Azərbaycan 2008-ci il böhranını lokallaşdırdı və onun regiona yayılmasının qarşısını kəsdi. Nəticədə rəsmi Bakı üç istiqamətdə diplomatik fəallığını artıraraq, tarixi nəticələr əldə etdi.

Onlardan biri Avropa istiqamətində siyasətini milli maraqlar çərçivəsində bir addım da irəli aparmaqla bağlıdır. Təzahürü isə assosiativ üzvlükdən imtina etməsində oldu. Azərbaycan həmin addımı ilə həm Brüsselə, həm də Moskva-yə göstərdi ki, onun üçün əsas olan milli maraqlardır və bunu kimsəyə güzəştə getmək fikrində deyil. Bu müstəqil mövqe, təbii ki, Kremli tam qane edirdi. Eyni zamanda, Brüssel anladı ki, Azərbaycanı Ermənistan və Gürcüstan kimi tərribatlara çəkə bilməz. Hadisələrin sonrakı gedişi göstərdi ki, həmin qarışıq və ziddiyyətli dövrdən Cənubi Qafqazda zərərsiz çıxma bilən yalnız Azərbaycan oldu. Təbii ki, bu, həm də region üçün müsbət bir məqam idi. Onun siyasi-konseptual aspekti ilə yanaşı, praktiki-diplomatik memarı isə Azərbaycan Prezidenti idi.

Bizcə, vurğulanan mərhələ XXI əsrdə böyük geosiyasi güclərin toqquşması prosesində dövləti yaranmış vəziyyətdən maksimum zərərsiz çıxarmağın postsovet məkanında ilk nümunəsidir. Çünki məhz həmin mərhələdən sonra faktiki olaraq Azərbaycanın yeni səviyyədə fəallığı başladı. Bu, multikulturalizmi, enerji siyasətini və regional əməkdaşlıq formatlarını əhatə edirdi. Həmin istiqamətlərin hər biri Ulu öndərdən başlayan təcrübənin XXI əsrin ikinci onilliyinin reallıqlarına uyğun inkişafı idi. Təbii ki, onun səmərəliliyi ilk növbədə liderin analitik və proqnostik aspektləri sintez edə bilməsindən asılıdır.

Həmin məqamın ilk sınağı iki istiqamətdə özünü göstərdi. Birinci, dünyada sürətlə dəyişən geosiyasi dinamikasının fonunda milli təhlükəsizliyin yeni şərtlərinin meydana çıxması ilə bağlı idi. Həmin şərtlərə görə, enerji təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik üçün daha çox aktual olmağa başlamışdı. Azərbaycan Prezidenti onu üç mərhələdə bir-biri ilə bağlı surətdə həll etdi: milli, regional və

sial və ideoloji yeniləşmənin siyasi-diplomatik fəallığına və müdafiə qüdrətinin artmasına əhəmiyyətli təsir etdiyini dünyaya göstərdi.

Bununla 2016-cı ildə Azərbaycan iki sferada – enerji və ordu quruculuğunda prinsipial yeniliklər etməyə qadir olduğunu sübuta yetirdi. Bu fakt siyasi diaqnostika və proqnozlaşdırma aspektlərində son dərəcə vacib mənzərəni əks etdirirdi. Çünki faktiki olaraq Azərbaycan Respublikasının real gücünü ortaya qoyurdu.

Bizcə, Azərbaycan Prezidenti bu faktlarla dünyaya maraqlı mesajlar vermişdir. İlk növbədə, Azərbaycanın müstəqil dövlət olduğunu bir daha nümayiş etdirmişdir. Bunun əsasında Azərbaycan Respublikasının daim inkişaf etdiyini göstərmişdir. Nəhayət, Azərbaycanın güclü dövlət üçün əhəmiyyətli olan əsas sahələrdə səmərəli proqramlar həyata keçirmək qüdrətində olduğunu təsdiqləmişdir.

Sonuncu tezis özündə daxili birliyi, iqtisadi inkişafı, enerji strategiyasının dinamik inkişaf etdirilməsini və ordu quruculuğunun uğurlu olmasını ehtiva edirdi. İlham Əliyev bu böyük nailiyyəti liderlik keyfiyyətləri ilə Azərbaycanın real vəziyyəti və qlobal geosiyasi dinamikasının düzgün nisbətini müəyyənləşdirmək və onun əsasında doğru proqnozlaşdırma aparmaq sayəsində əldə etmişdir.

Nəhayət, 2020-ci ildə II Qarabağ savaşının timsalında Prezident İlham Əliyevin siyasi təhlili, diaqnozu və proqnozlarının çox doğru olduğu əyani təsdiqini tapdı. Cəmi 44 gün çəkən Zəfər savaşı dövlət başçısının şəxsi yüksək keyfiyyətləri ilə siyasi-diplomatik fəallığı, real vəziyyətin və qlobal geosiyasi dinamikasının tarixi sintezinə nail olmasını sübut etdi. Bundan başqa, hətta, XXI əsr üçün nəzəri və praktiki yenilik sayılan bir özəlliyi Azərbaycan Prezidenti göstərdi. Biz İlham Əliyevin nümunəsində eksklüziv olaraq dövlət başçısı, Ali Baş Komandan və intensiv informasiya müharibəsində mücadilə edən lider – siyasətçi – diplomatı gördük.

Müasir politoloji nəzəriyyələrdə liderin yuxarıda vurğulanan keyfiyyətlərinin uğurlu olmasının başlıca parametrləri olduğu haqqında kifayət qədər fakt və təhlillər mövcuddur. Məsələn, politoloqlar XXI əsr üçün liderin kommunikativliyinin həlledici olması barədə fikirlər irəli sü-

kanı gözləsin, həm də ədalətli və məntiqli fikirləri ilə onu cəlb edə bilsin. Politoloqlar vurğulayırlar ki, İlham Əliyev məhz bu keyfiyyətləri sayəsində dünyanın ən güclü liderlərini belə inandıra bilmişdir! Burada mütəqil vurğulamaq lazımdır ki, Azərbaycan Prezidenti 2003-cü ildən bu yana öz liderlik qüdrətini ardıcıl, davamlı və addım-addım dünyanın güclü dövlətlərinin başçılarına sübut etmişdir. Faktlara baxaq.

XXI əsrin başlanğıcında Rusiya, İran, ABŞ və Avropa liderləri özlərini Azərbaycana qarşı bir qədər fərqli aparırdılar. İlham Əliyev həm ikitərəfli görüşlərdə, həm də müxtəlif tədbirlərdə mövqeyini elə tutardı izah etdi ki, onların hər biri nəticədə fikirlərini ciddi surətdə dəyişdilər. Məsələn, Aİ rəsmiləri Azərbaycanla Ermənistan arasındakı münasibətdə Azərbaycanın haqlı olduğunu qəbul etdi. Məhz İlham Əliyevin gərgin siyasi-diplomatik mücadiləsi müsbət nəticəni verdi. Buna paralel olaraq, Rusiya rəhbərliyi ilə mütəmadi müzakirələr İlham Əliyevin səmimi, səviyyəli və prosesləri çox gözəl bilən lider olduğuna rəsmi Moskvanı inandırdı. Təhlil göstərir ki, bu cür yüksək kommunikativlik qabiliyyəti və diplomatik məharəti sayəsində Azərbaycan Prezidenti Ermənistan məsələsində Rusiya rəhbərliyinin mövqeyini dəyişə bilmişdir.

İranla münasibətlərdə də kifayət qədər səmərəlilik nümayiş etdirən Azərbaycan Prezidenti dəfələrlə regionu tərribatçı hərəkətlərdən xilas etmişdir. İkinci Qarabağ savaşı zamanı da İlham Əliyev İrana qarşı təmkinli münasibəti bir sıra fəlakətlərin qarşısını almışdır.

Türkiyə məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İlham Əliyev Heydər Əliyev xəttini inkişaf etdirərək Türkiyə rəhbərliyi ilə çox sıx münasibətlər qurmuşdur və indi Prezident R.T.Ərdöğanla Azərbaycan Prezidentini həm də şəxsi qardaşlıq və dostluq birləşdirir.

Bütün bunlar, hər şeydən öncə, İlham Əliyevin lider kimi yüksək ünsiyyət qabiliyyəti, kommunikasiya qurmaq bacarığı, fikrini qarşı tərəfə sübut etmək qüdrəti və yüksək iradi keyfiyyətləri sayəsində mümkün olmuşdur.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru